

De divestment-beweging verdient een plaats aan de beslissingstafel

Frank Vanaerschot

Dit artikel besteedt aandacht aan de dynamieken die we als divestmentbeweging teweegbrengen. Omdat onze campagnes nu al zoveel meer impact hebben dan enkel het geld dat ze eigenhandig fossielvrij gemaakt hebben. En omdat het potentieel nog veel groter is.

Het voorbije jaar heeft de *divestment*-beweging (desinvesterings- of divesteringsbeweging) vaste voet aan de grond gekregen in België. Het is een beweging die ernaar streeft om investeringen in fossiele brandstoffen stop te zetten, aangezien het verder investeren in een fossiele toekomst in de weg staat van het aanpakken van klimaatopwarming. Omgekeerd bekeken, zijn deze investeringen ook een risico in de meest financiële zin van het woord: wie erin blijft zitten, dreigt zijn geld in rook te zien opgaan als de transitie naar een lage-uitstoot economie op snelheid komt. Onder druk van actiegroepen is bij heel wat instellingen de lamp gaan branden en zijn ze serieuze stappen aan het zetten om beleggingen in fossiele brandstoffen af te bouwen of regelrecht stop te zetten.

Er zijn desinvesteringcampagnes aan verschillende universiteiten, waarvan er reeds meerdere heel wat publieke aandacht hebben kunnen trekken. Het meest opvallende resultaat zagen we aan de Universiteit Gent, die besliste volledig uit fossiele brandstoffen te stappen. In navolging daarvan is er ook een campagne die zich erop richt om de fondsen van de stad fossielvrij te maken. Er zijn ook een aantal initiatieven die zich op het aanpakken van pensioenfondsen richten. Bij enkele bedrijven onderneemt het personeel pogingen om dit te doen. Eenzelfde initiatief zien we ook bij het pensioenfonds van zowel het Vlaamse als het federale parlement. En bij FairFin timmeren we ondertussen al aan het pilootproject om een duurzaam pensioenfonds voor zelfstandige zorgverleners in het leven te roepen. De desinvesteringbeweging boekt reële resultaten en zet mensen en instellingen aan het denken.

De meeste mensen reageerden verbaasd, niet omdat KBC in hun ogen een grote stap zette, maar omdat ze te weten kwamen dat er voorheen dus fossiele brandstoffen in de duurzame fondsen van de bank zaten.

Fossiele investeringen in duurzame fondsen

In de herfst van vorig jaar kondigde KBC aan dat ze fossiele brandstoffen uit hun duurzame investeringsfondsen zou weren. De meeste mensen reageerden verbaasd, niet omdat KBC in hun ogen een grote stap zette, maar omdat ze te weten kwamen dat er voorheen dus fossiele brandstof-

fen in de duurzame fondsen van de bank zaten. De volgende verrassing was dat deze stap van KBC ook nog eens een unicum in de fondsenwereld bleek te zijn. Geen enkele andere grootbank of grote fondsenbeheerder biedt fossielvrije fondsen aan. De stap van KBC begint nu ook andere investeerders te beïnvloeden, andere spelers willen ook in dit gat springen en een graantje meepikken van de fossielvrije vraag.

Ook bij de evaluatie van het kredietbeleid van banken zagen we dat de desinvesteringsbeweging haar gewicht in de schaal legt. Bij het afwerken van een rapport voor de Klimaatcoalitie, moest de evaluatie van het kredietbeleid van banken steeds weer aangepast worden omdat banken hun criteria aanscherpten, vooral voor steenkool. En dat rapport is nu ook niet meer up-to-date. Ondertussen geeft ING niet langer nieuwe financiering aan energiebedrijven waarvan steenkool meer dan tien procent van hun activiteiten inhoudt (al zijn er wel enkele projecten waarvoor ze een uitzondering gemaakt hebben). BNP zette ook een nieuwe stap: bedrijven waarvan de voornaamste activiteit teerzandolie of schalieolie en -gas is, krijgen voortaan geen krediet meer van de bank.

21ste eeuwse olie-Western

Op internationaal niveau was ook de strijd tegen de North Dakota pijplijn een *game changer* voor de desinvesteringsbeweging. De strijd begon met indianen die het water op hun terrein wilden beschermen tegen mogelijke lekken van een oliepijplijn in aanbouw, maar trok al gauw heel wat activisten aan, tot oorlogsveteranen toe. Er was heel wat internationale media-aandacht en toen het kamp uiteindelijk op geweldadige manier ontruimd werd, kon iedereen meekijken naar deze 21ste eeuwse olie-Western.

Er waren ook heel wat investeerders in de VS en daarbuiten die hun geld terugtrokken uit het project en ETP, het bedrijf dat de pijplijn bouwt. Er was zoveel druk op ING dat ze een lening die direct voor het bouwen van de pijplijn bestemd en reeds toegekend was, doorverkochten. Het is hoogst ongewoon dat banken nog tussenkomen eens de leningen toegekend zijn. Het bedrijf ETP heeft deze druk duidelijk gevoeld en heeft achteraf een proces aangespannen tegen onder andere Greenpeace en Banktrack. Een van de argumenten van het bedrijf in de rechtszaak is dat NGO's leugens over de pijplijn verkondigden en dat op basis hiervan investeerders geld uit het project en het bedrijf teruggetrokken hebben. De strijd tegen de oliepijplijn kende een surrealistische apotheose toen de CEO van ETP een interview over de rechtszaak gaf voor CNBC, de Amerikaanse zakenzender, en zichzelf opwierp als ultiem slachtoffer van al deze *'leugens van NGO's die zoveel leed en kosten veroorzaakten'*. Ondertussen zag je als kijker in de linkeronderhoek van het scherm satellietbeelden van de orkaan Harvey die een ware ravage aanrichtte in de Amerikaanse oliehoofdstad Houston.

Hoewel de oliepijplijn er uiteindelijk kwam, konden we heel duidelijk zien hoeveel impact een beweging kan hebben wanneer breed gesteund lokaal verzet efficiënt samenwerkt met organisaties die expertise hebben over welke investeerders in welke controversiële projecten en bedrijven investeren en die hierover efficiënt kunnen communiceren. Desinvesteringsorganisatie 350.org heeft niet voor niets ervoor gekozen om in deze fase te focussen op het ondersteunen van lokaal verzet tegen fossiele energieprojecten.

Hoewel de oliepijplijn er uiteindelijk kwam, konden we heel duidelijk zien hoeveel impact een beweging kan hebben wanneer breed gesteund lokaal verzet efficiënt samenwerkt met organisaties die expertise hebben.

TAP

Een van die projecten is TAP, Trans Adriatic Pipeline, die gas van Azerbeidzjan tot in Europa moet brengen en waarvan het Belgische bedrijf Fluxys een van de voornaamste uitbaters is. Het project is dermate controversieel dat de Europese Investeringsbank een beslissing om het project een lening toe te kennen twee keer heeft moeten uitstellen

alvorens ze in februari alsnog toe te kennen. De bedoeling van die publieke lening is om de grootste risico's op te vangen en zo privébanken en investeerders te overhalen om ook te investeren. De pijnlij is niet alleen problematisch voor het klimaat (ze creëert economische belangen om veel meer en langer gas te blijven gebruiken dan transitie-scenario's toelaten). Er is ook heel wat lokaal verzet tegen de pijnlij, onder andere in

De bedoeling van die publieke lening is om de grootste risico's op te vangen en zo privébanken en investeerders te overhalen om ook te investeren.

Griekenland en Italië, waar het traject van de pijnlij door vruchtbare landbouwgronden en vlak langs huizen loopt in regio's waar bovendien seismische activiteit is. Tenslotte hangt er ook een groot corruptieschandaal boven deze pijnlij. Potentiële investeerders mogen gewaarschuwd zijn dat mee in dit corrupte project stappen niet onopgemerkt voorbij zal gaan.

Noors pensioenfonds keldert economisch argument tegen divestment

Een andere interessante evolutie is dat het Noors pensioenfonds de logica voor beleggen in fossiele brandstoffen onderuitgehaald heeft. Ze zijn gekend als een van de grootste investeerders (ze beheren een fonds van meer dan 1000 miljard dollar) die openlijk communiceren over bedrijven die ze uitsluiten om ethische redenen. Recent legde het fonds een voorstel aan de Noorse regering voor dat op puur economische redenen gebaseerd is. In een poging om in de toekomst de blootstelling van het land aan instabiliteit in de oliesector te verminderen, heeft het fonds aan de Noorse regering voorgesteld om al hun beleggingen in de olie- en gasector uit te sluiten.

Het voorstel wordt als volgt gemotiveerd: of olie-aandelen het goed of slecht doen heeft weinig invloed op de prestatie van aandelen van bedrijven uit andere sectoren in hun portefeuille. Dus als we geen olie-aandelen hebben, kunnen we een blootstelling aan problemen in de oliesector voorkomen zonder dat ons langetermijnrendement daarvoor moet lijden. De oliesector is de afgelopen jaren door een zeer woelige periode gegaan en sommige oliebedrijven beginnen na jaren van ontkenning toe te geven dat het einde van olie er wel eens sneller zou kunnen aankomen dan het langetermijnperspectief dat ze tot voor kort projecteerden. Voor Noorwegen is er ook een bijkomende reden om uit olie-aandelen te stappen. Met de oliiegigant Statoil is ook hun reële economie ernstig blootgesteld aan het woelige water waar de sector doorheen probeert te varen. Door uit olie-aandelen te stappen wil het fonds de Noorse economie op zijn minst op één front minder kwetsbaar maken.

Voor al wie met desinvestering bezig is, is de motivering van het Noors pensioenfonds goud waard. Kort samengevat zeggen ze dat er geen economisch argument is waarom er olie-aandelen in eender welk fonds zouden moeten zitten. Als dat voor een van de

grootste fondsen ter wereld geldt, dan ook voor het fonds van de organisatie die jij probeert te overtuigen om te desinvesteren.

Corporate Social Responsibility: zoveel meer dan greenwashing

Ondanks al deze evoluties die de bakens verzet hebben en gedeeltelijke successen die we ons mogen toe-eigenen, is het toch belangrijk om een stap terug te zetten en ons meer algemene strategische vragen te stellen. Op welke manier gaan banken en investeerders om met de druk die we op hen uitoefenen? Kunnen we mits een goede organisatie van lokale strijd en desinvesteringscampagnes marktspelers richting transitie naar een lage-uitstoot economie duwen? En als we niet zeker zijn of het antwoord op deze vraag positief is, wat kunnen we dan doen?

De meeste bedrijven – ook banken – gaan bewust om met het feit dat ze in de publieke opinie aangesproken worden op de maatschappelijke gevolgen van hun activiteiten. Vanuit *Corporate Social Responsibility* (CSR)-departementen voeren bedrijven hun strategie uit om met die maatschappelijke kritiek om te gaan. Sommigen vinden dat CSR vooral een PR-machine is. Greenwashing is een veelbesproken fenomeen dat in deze lijn ligt. Het gaat om bedrijven die in hun communicatie hun sociale en ecologische impact positiever voorstellen dan het eigenlijk is. Greenwashing is een reëel fenomeen, maar CSR is veel meer dan dat.

De meeste bedrijven – ook banken – gaan bewust om met het feit dat ze in de publieke opinie aangesproken worden op de maatschappelijke gevolgen van hun activiteiten.

Het is hoofdzakelijk een strategie van bedrijven om de conversatie over hun maatschappelijke impact te beheren en tegelijkertijd hun beslissingsmacht veilig te stellen. Je zou kunnen zeggen dat er op vlak van greenwashing een zekere vooruitgang geboekt is: zo'n vijftal jaren geleden stonden maatregelen om het kantoorgebouw milieuvriendelijk te maken in de kijker, terwijl de kredietportefeuille stampvol fossiele brandstoffen zat, vandaag zetten banken hun hernieuwbare energieprojecten en de beperkingen op financiering van bepaalde fossiele brandstoffen in de picture, terwijl ze ondanks dit beleid nog steeds heel wat investeren in fossiele brandstoffen. Maar als we CSR als een strategie beschouwen om controle te houden over het beslissingsproces in kwesties waarin hun maatschappelijke impact stof doet opwaaien, dan moeten we vaststellen dat er weinig vooruitgang is geboekt.

We voeren druk uit en worden misschien geconsulteerd, maar we hebben weinig greep op het beslissingsproces binnen de bank. Of we slagen en in welke mate we dit doen, hangt af van een combinatie van verschillende factoren. Van goodwill binnen de bank, maar ook van de inschatting of niets doen hun een slechte reputatie zal opleveren en ze hier een economische prijs voor zullen betalen. Deze overwegingen staan tegenover andere economische belangen. Bankens willen in het algemeen zoveel mogelijk hun keuzevrijheid behouden om op verwachte winstopportunities in bepaalde bedrijven en sectoren in te kunnen gaan.

Daarnaast ligt het vaak ook moeilijk voor een bank om bedrijven uit te sluiten of strenge voorwaarden op te leggen als het belangrijke of historische klanten zijn. Het gaat hier om meer dan de winst alleen: een belangrijke klant uitsluiten leidt tot een reputatiescoor voor het uitgesloten bedrijf, en een bank die dit overweegt zal onder druk staan om dit niet te doen. Kortom, we opereren in een situatie waarin we slechts gedeeltelijke informatie en invloed hebben op het krachtenspel dat we proberen te beïnvloeden. En dat terwijl de tijd die overblijft om een klimaattransitie op kruissnelheid te krijgen zeer beperkt is. Bedrijven voor wie sociale en ecologische duurzaamheid echt centraal staat, hoeven geen schrik te hebben van economische democratie.

Van desinvestering naar regulering

De vraag is dus hoe we het momentum van desinvesteren kunnen gebruiken om deze dynamiek te doorbreken. Misschien moeten we desinvestering zien als meer dan investeerders een geweten schoppen. De afgelopen decennia hebben banken en investeerders met hun financieringskeuzes de klimaatopwarming een stevige duw in de rug gegeven. Ze kunnen dus best wel wat hulp gebruiken. Er zijn ook enkele interessante voorbeelden. In eigen land heeft Universiteit Gent de desinvesteringactivisten en FairFin mee in haar duurzaamheidscomité opgenomen en de Duitse NGO Urgewald heeft een titanenwerk verricht door het Noors pensioenfonds te begeleiden in hun beslissing om in belangrijke mate uit steenkool te stappen. Dit zijn eerste stappen om op verder te bouwen.

Een richting om uit te gaan is de link leggen met regulering. Er is steeds meer druk op centrale banken om het klimaatrisico bij banken op te volgen en de Europese Commissie heeft in maart een actieplan bekendgemaakt voor de financiering van de klimaattransitie. Daar zitten interessante elementen in, maar het is nog lang niet wat het moet zijn. Regulering moet als doel hebben om investeringen in fossiele brandstoffen snel genoeg uit te faseren. Om dit te realiseren zal de desinvesteringbeweging moeten politiseren en de vraag die ze aan de fondsbeheerder van haar eigen organisatie stelt, aan de financiële toezichthouder en overheid moeten herhalen. Daarbij is de achtergrond van de manier waarop de financiële crisis aangepakt is, relevant.

Er is een enorme hoeveelheid publiek geld – duizenden miljarden – gebruikt om het financieel systeem (op korte termijn tenminste) te stabiliseren. Zowel door met belastinggeld banken te redden als door centrale banken die gratis krediet aan banken geven

en geld creëren en in de financiële markten injecteren. Dit publiek geld is vooral gebruikt om business as usual te herstellen. De Europese burger kan niet op zoveel generositeit rekenen en moet het stellen met besparingen: er zou namelijk geen geld zijn. Als de financiële sector bij gratie van publiek geld leeft en er bovendien zelf niet in slaagt om tijdig uit fossiele brandstoffen en in hernieuwbare energie te stappen, is het dan niet meer dan normaal dat er een aantal regels komen die zorgen dat dit wel gebeurt?

Als de financiële sector bij gratie van publiek geld leeft en er bovendien zelf niet in slaagt om tijdig uit fossiele brandstoffen en in hernieuwbare energie te stappen, is het dan niet meer dan normaal dat er een aantal regels komen die zorgen dat dit wel gebeurt?

Onze rechtmatige plaats aan de tafel opeisen

Naast regulering zullen eigendomsvormen ook een cruciale rol spelen in de financiering van de transitie. Met publieke banken hebben we een krachtige economische hefboom in handen om het voortouw te nemen in de transitie. In landen waar de transitie recent een vlucht nam, zoals Duitsland, China of India, spelen publieke banken steevast een grote rol om het geld op de juiste plaats te krijgen. Ook de VN, de OESO en de Europese Commissie erkennen dat publieke investeringsbanken nuttig zijn voor de transitie.

In eigen land is die boodschap nog niet aangekomen. Terwijl Charles Michel van het investeringspact zijn paradepaardje wil maken, probeert zijn regering wel Belfius naar de beurs te brengen. De bank is nochtans een uitgelezen instrument om publieke investeringen mee te doen. Belfius is gespecialiseerd in het financieren van de lokale overheden en de publieke sector in het algemeen, met een kredietportefeuille van dertig miljard euro. In plaats van de bank te privatiseren, zouden we er beter een maatschappelijk mandaat aan geven en ze onder democratische controle brengen. In dat mandaat zou de transitie naar een sociale lage-uitstoot-economie centraal moeten staan. Zo'n mandaat in combinatie met democratische controle is eveneens een onmisbaar aspect om een antwoord te bieden op de manier waarop bijvoorbeeld de Europese Commissie naar publieke banken kijkt. Ze vindt die inderdaad wel nuttig voor het financieren in infrastructuur, maar ziet de rol van publieke banken anderzijds vooral als facilitator van privé-investeringen. Op het eerste zicht lijkt daar niets mis mee. Maar als het aantrekken van marktspelers de hoofdrol wordt, is er een gevaar dat publieke banken net die projecten eruit pikken die een grote inkomstenstroom kunnen opleveren en de winst voor de privé-investeerders veilig stellen. Als we een sociale transitie willen is het nochtans erg belangrijk dat publieke banken projecten financieren waar iedereen toegang toe heeft.

Publieke banken met een maatschappelijk mandaat zullen er niet zomaar komen. We zullen ervoor op moeten komen. Met een dertigtal organisaties hebben we alvast het platform *Belfius is van ons* opgericht om juist dit te doen. De desinvesteringbeweging zou hier zeker haar steentje aan kunnen bijdragen. Het thema is al op de agenda gezet. In plaats van te aanvaarden dat banken en investeerders hun beslissingsmacht afschermen, zouden we ook onze rechtmatige plaats aan de tafel kunnen opeisen.

In plaats van te aanvaarden dat banken en investeerders hun beslissingsmacht afschermen, zouden we ook onze rechtmatige plaats aan de tafel kunnen opeisen.

Bio

Frank Vanaerschot is inhoudelijk coördinator van FairFin.